

GEZOND IN ...

STIMULERINGSPROGRAMMA GIDS
LOKALE AANPAK GEZONDHEIDSACHTERSTANDEN

IMPACT CORONACRISIS OP AANPAK VAN GEZONDHEIDSVERSCHILLEN

Verslag van gesprekken met gemeenten en professionals

IMPACT CORONACRISIS OP AANPAK VAN GEZONDHEIDSVerschillen

Verlag van gesprekken met gemeenten en professionals

Uitgave

GezondIn
Utrecht, juli 2020

Auteurs: Anneke Hiemstra, Tom Moons en Edith Smulders
Redactie: Natalie Mathot

Platform31
Postbus 30833, 2500 GV Den Haag
www.platform31.nl

Pharos
Arthur van Schendelstraat 620, 3511 MJ Utrecht
www.pharos.nl

Hoewel grote zorgvuldigheid is betracht bij het samenstellen van dit rapport, aanvaarden Platform31, Pharos en de betrokkenen geen enkele aansprakelijkheid uit welke hoofde dan ook voor het gebruik van de in deze publicatie vermelde gegevens. Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt mits de bron wordt vermeld.

GEMEENTELIJKE CONTEXT

Inleiding

Het coronavirus en de daarvoor genomen maatregelen in Nederland hebben veel impact op ons dagelijks leven en op de gezondheid van mensen. De kans is groot dat door deze crisis de gezondheidsachterstanden verder toenemen. GezondIn zag hierin aanleiding om samen met gemeenten (wethouders, beleidsmedewerkers en professionals in de wijk) in gesprek te gaan. Wat zijn de uitdagingen? Welke creatieve oplossingen zijn bedacht om verdere gezondheidsachterstanden bij kwetsbare groepen te voorkomen? Dit verslag beschrijft de uitkomsten van deze gesprekken tot nu toe en biedt aanknopingspunten voor reflectie en discussie op de verdere aanpak binnen de eigen gemeente. Naar verwachting volgt in september een nieuwe ronde gesprekken.

Van crisismanagement naar toekomst

In de eerste fase van de coronacrisis zijn gemeenten vooral bezig geweest met crisismanagement. Nu verschuift de focus langzaam richting vooruitkijken naar de toekomst en leren van de aanpak tot nu toe. De belangrijkste vragen die gemeenten aan zichzelf stellen zijn:

- Wat kunnen we behouden van wat goed was en hoe kunnen we verbeteren wat beter kan?
- Hoe kunnen we adequaat anticiperen op de toename van Sociaal Economische Gezondheidsverschillen (SEGV) en van kwetsbare groepen die buiten de boot (dreigen te) vallen?
- Hoe gaan we de achterstand inhalen op de hulp en ondersteuning die stil heeft gelegen?

Denk aan uitgestelde hulpvragen, stopgezette hulp bij financiën, maar ook achterblijvende meldingen van huiselijk geweld en de toename van bijvoorbeeld psychische problemen.

Geen enkele gemeente is hetzelfde. Gemeenten verschillen in visie, beleid, cultuur en financiële kracht. Daarnaast verschillen ze ook in de mate waarin in de discussie oog is voor de dreigende toename van de gezondheidsverschillen. Deze verschillen hebben invloed op de strategie in de gemeente rondom de vraag hoe de coronarekening betaald moet worden.

Anneke Hiemstra (Adviseur GezondIn in de gemeenten) merkt op: "Toen corona uitbrak, kwam de gezondheid van de toch al kwetsbare mensen nog meer in het geding. De gemeenten stonden daardoor voor een grote opgave."

Welke kansen zien gemeenten?

In de twintig gemeenten die we hebben gesproken zien we verschillende kansen ontstaan in de coronacrisis. Hieronder de belangrijkste highlights die door meerdere gemeenten zijn benoemd:

- Korte lijnen waardoor de samenwerkingen snel zijn opgepakt. Dit kon dankzij eerdere investeringen in deze samenwerkingen vanuit onder andere GIDS. Voorbeelden zijn

Welsaamnetwerk Wageningen (dit netwerk is in het kader van onder andere GIDS in het leven geroepen), Wijkgezondheidsnetwerken Amersfoort en de wijknetwerken in Utrecht Kanaleneiland.

- Grotere regelruimte, snellere manieren om financiering rond te krijgen en meer flexibel omgaan met subsidies. Meer sturen als opdrachtgever vanuit het werken aan de bedoeling, en minder sturen op de inzet van specifieke interventies bij een bepaald aantal mensen.
- Gemeenten en sociale partners zijn meer 'outreaching' en 'buurtgericht' gaan werken. In Amstelveen is de gemeente bijvoorbeeld samen met eerstelijnszorg thuis bij mensen langsgegaan en in Zaanstad werden in de 'Eerste 1000 dagen aanpak' huisbezoeken onderling goed afgestemd. In Amersfoort is de gemeente samen met het wijkteam de mensen actief op gaan zoeken en hebben basisscholen kinderen uit kwetsbare gezinnen nagebeld om weer naar school te komen. Ook zijn welzijnswerkers met een mobiele Foodcar in Hulst naar de mensen toegegaan voor een praatje en een bakje koffie.
- Gemeenten (en hun sociale/onderwijs/zorg partners) zijn meer 'opgavegericht' en meer 'flexibel' gaan werken: meer los van regels en contracten. Men is meer gaan werken vanuit vertrouwen, en is de formele afhandeling meer achteraf gaan doen. In de wijknetwerken in Utrecht heeft men de acute ondersteuningsvragen meteen opgelost, pas daarna zijn de zaken formeel afgehandeld. Uitgangspunt: we werken vanuit vertrouwen met elkaar samen.
- De toegankelijkheid is verbeterd vanuit de gemeente. Zo is bijvoorbeeld in Amersfoort de informatie van de gemeente over corona zo toegankelijk mogelijk gemaakt en wordt één centraal informatieloket (digitaal) geboden voor alle problemen in coronatijd. Dit is ook in Smalingerland gebeurd met één centraal telefoonnummer voor problemen en vragen rondom corona.
- Digitalisering: gemeenten en professionals hebben efficiëntere ondersteuning kunnen bieden met digitale middelen. De gemeente Tilburg heeft bijvoorbeeld de normale opvoedingsondersteuning nu digitaal aangeboden, met veel meer aanmeldingen. In Vaals zijn fysieke steunpunten in de wijken omgevormd naar online ondersteuning. De functie is hetzelfde gebleven: het verbinden van hulpbehoevenden aan een informeel initiatief dat hen kan helpen. Dat gebeurt nu via de website Wijkhelpenvaals.nl. In Wageningen is vanuit het bestaande netwerk binnen een week een digitaal ondersteuningspunt ingericht: welsaamwageningen.nl/corona. Zowel in Vaals als Wageningen komen vraag en aanbod digitaal bij elkaar.
- Wijkkracht is toegenomen: inwoners nemen initiatief en helpen elkaar. Het sociale vangnet van inwoners/buurtbewoners is sterker geworden. Voorbeelden hiervan zijn in veel gemeenten te zien.
- Informele en formele hulp heeft elkaar in deze coronatijd meer opgezocht en is meer samen opgetrokken. Dit heeft geleid tot extra binding. Bijvoorbeeld in het Welsaamnetwerk in Wageningen heeft de formele en informele hulp binnen een week een coronawebsite ingericht en lag bij ieder huishouden een flyer in de bus met een nummer en website. In andere gemeenten ontstonden vergelijkbare initiatieven. Kortom: de integrale sociale infrastructuur heeft een boost gekregen.

Welke knelpunten zien gemeenten?

Enkele knelpunten:

- Gemeenten zien achterstallig onderhoud op de hulp en ondersteuning die in de coronatijd niet geboden is. Zij verwachten bijvoorbeeld veel extra zorgaanvragen (WMO/Jeugdhulp) maar ook hulp bij thuisadministratie die ingehaald moet worden.
- Gemeenten hebben onvoldoende zicht op (nieuwe groepen) kwetsbare inwoners: waar zitten ze? Welke nieuwe kwetsbare groepen ontstaan er? Hoe bereiken we de nieuwe groepen? Daarbij is de

vraag ook: hoe veerkrachtig blijken de nieuwe en bestaande kwetsbaren en welke ondersteuning hebben zij nodig?

- Er zijn zorgen rondom het mentale welbevinden van kwetsbare groepen: alles is versterkt in deze coronatijd; betekenisgeving voor deze groepen viel veelal weg. Met name eenzaamheid, depressie en angstklachten zijn toegenomen.
- Gemeenten kampen met enerzijds uitgaven voor noodingrepen (fonds) versus tekorten op het sociaal domein.
- Er zijn zorgen over welke bezuinigingskoers de bestuurders vanuit gemeenten gaan kiezen: gebeurt dit puur vanuit economisch perspectief, of ook met oog voor SEGV/kansengelijkheid?

Wat is de komende tijd nodig op het gebied van SEGV?

- Het in beeld brengen van de (nieuwe) kwetsbare groepen en hun situatie, zodat snel op problemen ingespeeld kan worden. Hiervoor is adequate monitoring van problemen nodig om snel te kunnen signaleren, te besluiten en actie te ondernemen samen met wijkpartners. Daarbij is het van belang zowel kwantitatieve gegevens als kwalitatieve input van partners te gebruiken.
- Er is volgens gemeenten een stevig inhaalprogramma nodig om uitgestelde hulp, ondersteuning, zorg en preventie op maat te kunnen bieden. Voorbeelden: hulp op financiële administratie weer oppakken; uitgestelde zorg en ondersteuning inhalen.
- Integrale arrangementen in dit inhaalprogramma gebruiken, zoals vanuit GezondIn al wordt gestimuleerd.
- Flexibiliteit binnen de gemeente (besluitvorming en ambtelijk apparaat): de opgave is een balans vinden tussen snelle(re) besluitvormingen en flexibiliteit in de organisatie enerzijds, en anderzijds een goede handhaving van de democratische vorm van het bestuurlijk stelsel en verschillende rollen van de gemeentelijke organisatie.
- Het benutten, behouden en versterken van de integrale sociale basisinfrastructuur die onder andere vanuit GIDS/GezondIn ontstaan is.
- De wens is om de efficiëntere ondersteuningsmogelijkheden van de coronacrisis te behouden; door het gebruik van digitale kanalen. Deze digitale vormen moeten wel geschikt zijn voor laaggeletterden en mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden. Gemeenten willen de creativiteit die ontstaan is behouden.
- Hulpvragen preventief oppakken en daarmee de scheidslijn tussen informele en formele hulp, waar dat efficiënt is, weghalen. Waar het kan eerst informeel insteken, dan pas formeel. Bovendien kan informele hulp veel duurdere zorg afvangen.
- Volop aandacht voor mentale gezondheid behouden. De coronacrisis heeft problemen op het gebied van mentale gezondheid versterkt.

GezondIn verzamelt samen met partners kennis en ervaringen over de impact van corona op de gezondheidsverschillen. We delen deze kennis, ervaringen en goede voorbeelden met gemeenten en partners en helpen ze de gevolgen van corona in beeld te krijgen, een gezicht te geven en een adequaat plan voor de toekomst te maken.

Gemeenten maken zich zorgen over een toename van kansenongelijkheid door corona. We hopen dat het streven naar gelijke kansen op een goede gezondheid zowel landelijk, regionaal als lokaal wordt meegenomen in bestuurlijke discussies en beleidsbeslissingen. Op deze manier kunnen we, ondanks de grote opgaven, een verdere tweedeling voorkomen.

Over GezondIn

Om gezondheidsachterstanden terug te dringen is een lokale samenhangende aanpak nodig, met een actieve rol van de burger zelf. GezondIn adviseert gemeenten hoe zij hun lokale aanpak kunnen versterken en brengt professionals uit alle disciplines bij elkaar.

GezondIn wordt uitgevoerd door Pharos en Platform31 in het kader van het Nationaal Programma Preventie met financiering van het ministerie van VWS.

BIJLAGE: SAMENVATTINGEN RAPPORTEN

SCP-notitie: Zicht op de samenleving in coronatijd

Het SCP heeft drie onderliggende inzichten gebruikt voor haar aanbevelingen.

1. Toenemende ongelijkheid

Zowel in welvaart als welbevinden kunnen verschillen en ongelijkheid rap toenemen. Denk bijvoorbeeld aan de positie van flexwerkers of nieuwkomers op de arbeidsmarkt, de mogelijk groter wordende verschillen in het onderwijs naar achtergrond, maar ook aan ouders met drukke banen en het thuisonderwijs of eenoudergezinnen. Beleid gericht op de arbeidsmarkt, onderwijs, sociaal domein en de maatregelen van de Rijksoverheid én werkgevers rondom thuiswerken moeten hier rekening mee houden. Hierbij moet ook aandacht zijn voor de mate waarin het gevoerde beleid en de maatregelen de solidariteit tussen groepen kan aantasten of de verhoudingen tussen groepen op scherp kan zetten.

2. Kwaliteit van leven en van de samenleving is meer dan volksgezondheid

Bij het langer aanhouden van deze situatie wordt het steeds duidelijker dat het beschermen van de volksgezondheid voor veel groepen ten koste gaat van de algehele kwaliteit van leven en de kwaliteit van de samenleving. Dit geldt niet alleen voor kwetsbare groepen (zoals hulpbehoevende ouderen), maar eigenlijk voor bijna iedereen in de samenleving. De kwaliteit van leven is afhankelijk van tal van zaken die nu (deels) wegvallen, zoals sociale contacten, werk en allerlei vormen van vrijetijdsbesteding.

3. Draagvlak bij inrichten samenlevingsmodel stoelt op andere voorwaarden dan crisisbeleid

Nu we bezig zijn met het inrichten van een samenlevingsmodel, moet beleid een ander karakter hebben dan in een crisissituatie. Waar in crisissituaties top-down beleid op steun kan rekenen, wordt dat de komende tijd anders. Hierbij moet rekening gehouden worden met verschillen in verwachtingen en mogelijkheden om de regels te volgen. Om draagvlak te behouden hebben we doelgericht beleid nodig en helder en doelgroep-gebonden taalgebruik.

Aandachtspunten voor beleid:

- De Rijksoverheid heeft al jarenlang ‘participatie’ op tal van terreinen hoog in het vaandel staan. Bovenop de uitdagingen die verschillende groepen burgers al ondervonden bij het ‘meedoen’, zet de coronacrisis bijna alle vormen van participatie onder druk. Als meedoen aan de samenleving hoog op de beleidsagenda blijft staan, dient aandacht te komen voor de huidige barrières die mensen bij het meedoen ervaren.
- Van de toegenomen sociale cohesie lijkt veel te worden verwacht na de crisis, maar wij zien geen doorslaggevend aanwijzingen dat deze inzet groter is dan anders of van duurzame aard gaat zijn.
- De vormende taak van het onderwijs gaat verder dan het leren van vakinhoudelijke vaardigheden. De burgerschapsvorming en de sociale en emotionele ontwikkeling van jongeren zijn online lastiger vorm te geven. Bij een gedeeltelijke heropening van scholen is een nieuwe balans nodig tussen wat op school en wat thuis moet gebeuren.
- In de onderwijssector is aandacht nodig voor groepen leerlingen en studenten van wie bekend is dat zij thuis minder goede ondersteuning kunnen krijgen, voor degenen die door het wegvallen van

eindtoetsen of eindexamens op een minder passend niveau aan hun vervolgopleiding beginnen en voor uitval en om- of bijscholing op het mbo.

- Deze oproep tot het ondersteunen van om- of bijscholing geldt niet alleen voor mbo'ers, maar voor alle mensen met een zwakkere positie op de arbeidsmarkt. Veel werknemers en werkgevers maken niet actief werk van een leven lang leren en ontwikkelen. De nadruk hierop en de mogelijkheden hiertoe zullen de komende tijd meer aandacht moeten krijgen.
- In de verpleeghuiszorg staan de wensen van de bewoners en het goede en eerlijke gesprek over kwaliteit van leven normaliter centraal. Dit gesprek dient ook in tijden van corona een belangrijk afwegingskader te vormen. De bescherming van de informele en formele zorgverleners en de cliënten moet ertoe leiden dat met de kwaliteit van leven van deze betrokken groepen meer rekening kan worden gehouden.

SER Denktank Coronacrisis: 10 bouwstenen voor herstel na coronacrisis

1. Blijf steun en vertrouwen geven

Om het herstel in gang te zetten, is het belangrijk dat het kabinet steun blijft geven aan kwetsbare groepen, bedrijven en sectoren. De kwetsbare positie van onder meer ZZP'ers en flexwerkers vraagt om structurele verbeteringen op de lange termijn, maar ook om een sociaal vangnet voor de korte termijn. Ook jongeren en vrouwen blijken kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt.

Van bedrijven vraagt de crisis in veel gevallen om vernieuwing van de bedrijfsvoering omdat een terugkeer naar 'business as usual' lang niet altijd mogelijk is. Sociale innovatie, bijvoorbeeld door medewerkers nauw te betrekken bij veranderingen, vergroot de kans op succes. Het ligt voor de hand dat er voorwaarden zijn voor overheidssteun aan bedrijven, bijvoorbeeld: geen bonussen of dividenduitkeringen.

Een aantal bedrijven speelt een cruciale rol voor de Nederlandse economie. Het is van belang dat deze bedrijven zo nodig specifieke hulp krijgen. In het zogeheten Afwegingskader heeft het kabinet vastgelegd onder welke voorwaarden dat gebeurt. De Denktank vindt het belangrijk dat steun aan specifieke bedrijven in lijn is met transities op het gebied van energie, klimaat en digitalisering. Dit betekent bijvoorbeeld dat de steun moet passen bij de doelen van het Klimaatakkoord.

2. Verbind het herstel met grote transities

Al voor de coronacrisis was Nederland bezig met een aantal grote veranderingen: verduurzaming, digitalisering, het omgaan met vergrijzing en het werken aan een inclusieve arbeidsmarkt. Om de klimaatdoelen te halen, moeten er forse ingrepen worden gedaan; daar verandert de coronacrisis niets aan. De Denktank vindt het belangrijk dat het herstelbeleid om uit de coronacrisis te komen, aansluit bij het bestaande beleid voor de middellange termijn. Economische groei is een belangrijke motor voor herstel, maar geen doel op zich. Overheidsinvesteringen en vormen van publiek-private samenwerking moeten zich daarom de komende tijd met voorrang richten op de grote transities waarin Nederland zich bevindt. Alleen dan dragen ze bij aan duurzame welvaart voor huidige en toekomstige generaties, met oog voor gezondheid, klimaat, onderwijs, gelijkheid, stabiliteit en betrouwbaar werk.

3. Europese samenwerking is noodzakelijk

Het herstel van de Nederlandse economie hangt nauw samen met de sociaaleconomische ontwikkeling in andere EU-lidstaten. Samen werken aan een goed functionerende interne markt en onderlinge informatiedeling is daarom van groot belang voor elk van de lidstaten. De EU is echter meer dan een economisch samenwerkingsverband; de lidstaten vormen ook een waardengemeenschap die zich sterk maakt voor democratie en recht wereldwijd. Zowel vanuit economisch belang als met het oog op die waardengemeenschap is het belangrijk dat het coronavirus in alle landen effectief wordt bestreden, ook in landen met minder geld en een minder ontwikkeld gezondheidssysteem.

Nu wereldwijde economische machtsverhoudingen verschuiven en protectionisme toeneemt, kan Europa alleen van essentiële betekenis zijn als de lidstaten eensgezind optreden. In een eerder

advies (2019) ging de SER in op de noodzaak van Europese samenwerking om de grote problemen van onze tijd aan te kunnen pakken.

4. Blijven leren is belangrijker dan ooit

Goed onderwijs is een belangrijke pijler van het economisch groeivermogen van Nederland. Onderwijs draagt bovendien bij aan gelijke kansen en bevordert de stabiliteit in de samenleving. In een snel veranderende samenleving is onderwijs niet alleen belangrijk voor kinderen en jongeren, maar voor mensen van alle leeftijden. Een leven lang ontwikkelen maakt mensen sociaal en economisch weerbaar.

In de huidige crisis is die weerbaarheid harder nodig dan ooit. In sommige sectoren verdwijnen (veel) banen, andere sectoren hebben juist meer mensen nodig. Daarnaast ontwikkelt digitalisering zich in sneltreinvaart, onder meer door het vele thuiswerken.

De afgelopen jaren heeft Nederland geïnvesteerd in versterking van de leercultuur, mede naar aanleiding van de crisis van 2008. Regio's en sectoren bieden advies, scholingsbudgetten en omscholingstrajecten. Het is van belang dat die investeringen in 'leven lang ontwikkelen' volop doorgaan.

Werkenden en werkgevers hebben behoefte aan een toegankelijk en herkenbaar loket, waarin bestaande partijen samenwerken. Bestaande en goed werkende initiatieven die mensen zicht geven op hun vaardigheden, scholingsmogelijkheden en baankansen, kunnen worden opgeschaald. Onderwijs en bedrijfsleven kunnen de mogelijkheden voor werkend leren samen verder ontwikkelen. In de periode vlak voor en na ontslag zijn scholing en persoonlijke begeleiding van belang, zodat de vaardigheden van werkzoekenden zo weinig mogelijk afnemen.

5. Laat geen generatie verloren gaan

Kinderen, scholieren, studenten, jonge werkenden en jonge ondernemers ondervinden soms heftige gevolgen van de coronacrisis, met name als ze toch al in een kwetsbare positie zaten. Het thuisonderwijs en de onverwacht snelle digitalisering zet groepen kinderen en jongeren op achterstand. Scholieren missen hun eindexamen en moeten studiekeuzes maken zonder de gebruikelijke informatiedagen.

Studenten lopen door de crisis studievertraging op, ervaren gebrekkige communicatie vanuit de opleidingen, moeten stages soms afbreken en zien hun bijbaan regelmatig verdwijnen. Met name studenten van de entree-opleiding (mbo-niveau 1) worden hard geraakt door de crisis. Afgestudeerde jongeren dreigen een slechte start te maken op de arbeidsmarkt, met negatieve gevolgen voor de rest van hun loopbaan. Zij hebben bovendien te maken met een gebrek aan betaalbare starterswoningen. De problemen die het SER Jongerenplatform in 2019 signaleerde in de verkenning Hoge verwachtingen, dreigen door de crisis te verergeren.

Voor sommige kinderen en jongeren dreigt de coronacrisis te zorgen voor een stapeling van problemen. Het is belangrijk om waardevolle initiatieven als het 'huiswerkmaatje' – waarbij een scholier en een volwassene worden gekoppeld – te ondersteunen en duurzaam te maken.

6. Aan de slag met een nieuwe arbeidsmarktagenda

De coronacrisis legt de kwetsbaarheden van de Nederlandse arbeidsmarkt bloot. Bepaalde groepen worden onevenredig hard getroffen. Dat geldt bijvoorbeeld voor ZZP'ers, flexwerkers en mensen met een migratieachtergrond, maar ook voor jongeren en voor vrouwen. De mogelijk zware recessie die voor ons ligt, vraagt om gericht werkgelegenheidsbeleid voor de lange termijn, gekoppeld aan grote transitie als verduurzaming en digitalisering.

Kort voor de crisis verschenen twee rapporten waarin de kwetsbaarheid van met name ZZP'ers en flexibel werkenden werd gesignaleerd, van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) en van de 'commissie Borstlap'. Werk biedt ZZP'ers en flexibel werkenden vaak te weinig (inkomens)zekerheid, terwijl zij wel een belangrijke bijdrage leveren aan economische groei. De eerste cijfers over ZZP'ers die gebruik maken van noodvoorzieningen en over instroom in de WW en bijstand, bevestigen de zeer kwetsbare positie van deze groepen.

De crisis vraagt daarom van sociale partners en de overheid om voortvarend aan de slag te gaan met een nieuwe agenda voor arbeidsmarkt en sociale zekerheid, onder meer op basis van de rapporten van de WRR en de commissie Borstlap.

7. Zorg voor (nieuwe) kwetsbare groepen

De eerste onderzoeken wijzen erop dat de coronacrisis bestaande verschillen in de samenleving vergroot. De positie van 'traditionele' kwetsbare groepen als ouderen, asielzoekers, laaggeletterden en mensen met een lage sociaaleconomische status, verslechtert. Daarnaast ontstaan er nieuwe kwetsbare groepen als flexwerkers en middengroepen.

De Denktank vindt het belangrijk dat (nieuwe) kwetsbare groepen worden gemonitord. Bij het berekenen van de 'kosten' van de crisis moeten ook de negatieve effecten voor deze groepen meetellen. De 'kosten' zitten bijvoorbeeld in gezondheidsrisico's door uitgestelde zorg of door stress. Bij mogelijke versoepelingen moeten ook de 'baten' voor deze groepen worden meegerekend, zoals de ervaren kwaliteit van leven.

Het bereiken van kwetsbare groepen is niet altijd eenvoudig. Het ligt voor de hand om via de werkvloer en vanuit het sociaal domein te werken aan het voorkomen van (gezondheids)problemen.

8. Houd de waardering voor cruciale beroepen vast

Zorgverleners, vakkenvullers, vuilnisophalers, buschauffeurs, onderwijzers en anderen met een 'vitaal' beroep krijgen veel waardering vanuit de samenleving. Met name voor de publieke dienstverlening is het belangrijk die waardering vast te houden na de crisis. Burgers, professionals en ondernemers lopen vaak vast in regels en systemen in bijvoorbeeld de zorg of het onderwijs of op het gebied van veiligheid. Kwetsbare mensen kunnen soms hun weg niet vinden in systemen die voor hen zijn bedoeld en regelgeving is soms onnodig complex.

Tijdens de coronacrisis is het vertrouwen in de overheid gegroeid. Dat kan een basis zijn om de publieke dienstverlening te verbeteren en daarmee de publieke sector ook een (meer) aantrekkelijke werkgever te maken. De culturele sector werkte juist de afgelopen jaren aan versterking van de arbeidsmarkt. Nu die sector vrijwel geheel is stilgevallen, is gezamenlijke zorg en aandacht van de overheid en de sector zelf nodig om de crisis te doorstaan.

9. Waardeer veerkracht en maak maatwerk mogelijk

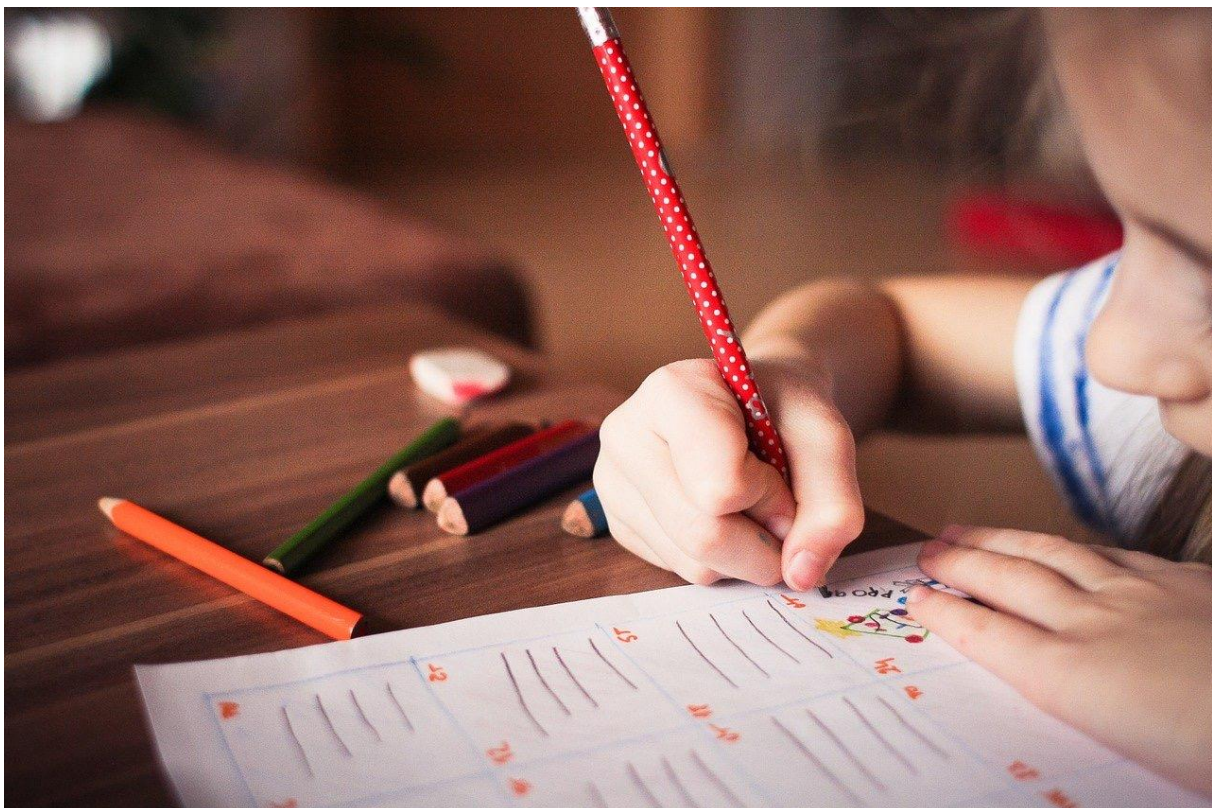
Vrijwel tegelijk met het instellen van de intelligente lockdown kwam een enorme hoeveelheid solidariteit, creativiteit en saamhorigheid los. Het beroep op de eigen verantwoordelijkheid werkte en het vertrouwen in de overheid groeide, mede door de snelle komst van een robuust steunpakket. Nederland blijkt dus een enorme veerkracht te hebben, die ook in de herstelfase van grote waarde kan zijn. Eigen verantwoordelijkheid, solidariteit en veerkracht moeten daarom kernelementen zijn van het herstelbeleid. Creatieve oplossingen moeten zo veel mogelijk worden gestimuleerd en beloond.

Daarnaast is maatwerk nodig: het platteland vraagt om andere oplossingen dan de stad. Belangrijk is daarom dat de rijksoverheid gemeenten beleidsruimte geeft, bijvoorbeeld met ruimere bevoegdheden of experimenteerruimte. Daarnaast heeft de rijksoverheid de taak gemeenten adequaat te compenseren voor de extra kosten die ze in de herstelfase maken.

10. Wees voorbereid op een tweede golf of een nieuwe pandemie

Nederland is in crisistijd afhankelijk gebleken van de wereldmarkt voor medische hulpmiddelen. Daarnaast bleek de Nederlandse intensive care-capaciteit nauwelijks toereikend. Het is verstandig om de afhankelijkheid in crisissituaties te verkleinen door te werken aan betere buffers en eigen productiefaciliteiten voor medische middelen. Daarmee is Nederland beter voorbereid op een nieuwe opleving van het huidige coronavirus of een toekomstige pandemie.

Bij die voorbereiding hoort ook een afwegingskader dat bij een toekomstige crisissituatie gebruikt kan worden om afwegingen te maken over kwaliteit van leven, sociale gevolgen, gezondheidszorgeffecten en economische effecten. Daarnaast kan vooraf worden nagedacht over mogelijkheden om bij een volgende crisis te differentiëren tussen regio's, doelgroepen of sectoren.

Werkgroep (Halsema) Sociale Impact van de Coronacrisis

De Tijdelijke Werkgroep Sociale Impact heeft de afgelopen weken een analyse gemaakt van de sociale gevolgen van de coronacrisis. In het rapport staan drie aandachtspunten voor de toekomst.

1. De ontferming over nieuwe en bestaande en kwetsbare groepen.

A) Reeds kwetsbare groepen worden het hardst geraakt. Gemeenten zijn in goede positie hulp te bieden, versterk deze bestaande ondersteuningsstructuren.

- Investeer in bestaande (lokale) ondersteuningsstructuren die dicht bij de burger staan en gericht zijn op maatwerk. Monitor dit op effectiviteit.
- Onderzoek hoe gemeenten, Rijk en onderzoeksinstanties snel(ler) risicogezinnen kunnen identificeren.
- Monitor de ontwikkeling van de hulpvraag en onderzoek of sprake is van het zelf oplossend vermogen en hoe we dit kunnen behouden als we naar een nieuwe fase bewegen.

B) Door de crisis ontstaat een grote, zeer diverse groep nieuwe kwetsbaren met financiële problemen. Vroegtijdig ingrijpen voorkomt stapeling van sociale en financiële problematiek.

- Omdat het een grote heterogene groep betreft zijn maatwerkoplossingen nodig, ook binnen bestaande generieke regelingen. Bijvoorbeeld de mogelijkheid om te kunnen werken met behoud van uitkering, of een tijdelijke soepelere omgang met de vermogenstoets.
- Vroegtijdige hulp kan verergering van financiële en sociale problematiek voorkomen. Verken verruiming van het kwijtscheldingsbeleid en start een breed schuldenoffensief waarbij gemeenten en Rijk samenwerken om te komen tot een brede noodstop/pauzeknop waaraan overheden, corporaties, zorgverzekeraars, energiemaatschappijen en belastingdienst deelnemen.
- Maak collectieve afspraken met particuliere schuldeisers die voor veel gemeenten tegelijkertijd gelden, zodat particuliere schuldeisers niet met iedere gemeente apart afspraken moeten maken.

C) Kwetsbaarheden stapelen zich op in wijken. Door de coronacrisis worden de effecten hiervan versterkt. Meerjarige, integrale gebiedsgerichte aanpakken zijn nodig om duurzaam het welzijn in deze wijken te verbeteren.

- Ontwikkel langlopende gebiedsgerichte maatwerkaanpakken voor kwetsbare wijken waarin Rijk, gemeenten en maatschappelijke partners samen optrekken. Heb hierbij nadrukkelijk oog voor het wegnemen van voedingsbodems voor criminaliteit en werp barrières op voor criminele gelegenheidsstructuren. Bij de uitwerking van zo'n aanpak ligt het voor de hand de kansen die het interbestuurlijke programma 'leefbaarheid & veiligheid' biedt te benutten.

2. Het versterken van de samenwerking tussen overheden en lokale coalities.

Samenwerking is essentieel voor maatschappelijke veerkracht. Onder druk van de crisis zijn er nieuwe (lokale) coalities ontstaan en bestaande versterkt. Ook in de herstelfase is pragmatisme, flexibiliteit en gezamenlijk leren ten behoeve van goede samenwerking essentieel.

- Geef burgers en initiatieven vertrouwen en handelingsruimte. Organiseer regelruimte en flexibiliteit om binnen de wettelijke kaders te faciliteren dat lokaal maatwerk snel kan worden toegepast ten behoeve van het voorkomen van (toenemende) kwetsbaarheden.
- Investeer in de lokale coalities die zijn ontstaan onder druk van de crisis en waarborg hun werking voor de langere termijn; maak goede praktijken, initiatieven en ideeën zichtbaar, bevorder kennisdeling tussen gemeenten en monitor de ontwikkelingen.

3. Geef mensen en in het bijzonder jongeren regie over eigen leven en een grotere stem bij de besluitvorming over hun toekomst.

De crisis vraagt veel van jongeren. Geef ze regie over eigen leven en een grotere stem bij de besluitvorming over hun toekomst.

- Houd bij de versoepeling van de crisismaatregelen de ruimte voor regie vast als belangrijk criterium en als aandachtspunt in de communicatie met burgers. Ga na hoe ruimte voor 'agency' in het kader van de versoepeling gecreëerd en/of versterkt kan worden.
- Differentieer bij verdere versoepeling van de crisismaatregelen ook binnen groepen door het toestaan van maatwerk. Zeker indien een groep een groot aantal personen omvat 10 (denk aan begrippen als 60+ of jongvolwassenen) zijn de verschillen onderling groot en zijn maatwerk en handelingsopties van belang voor het gevoel van regie.
- Geef blij van de maatschappelijke waardering voor de inzet, creativiteit en veerkracht die veel kinderen en jongeren tonen, zeker ook ten behoeve van de kwetsbaren in de samenleving.
- Nodig kinderen en jongeren expliciet uit om kritisch mee te denken over manieren om tot herstel van de sociale dynamiek te komen, en sectoren zoals het onderwijs en het jeugdwerk aan te sporen om hen hierin te begeleiden. Maak hierbij zichtbaar wat je met hun inbreng doet.

Lees meer:

SCP-notitie: Zicht op de samenleving in coronatijd

SER Denktank Coronacrisis: 10 bouwstenen voor herstel na coronacrisis

Werkgroep Sociale Impact van de Coronacrisis